

Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині.
– Луцьк, 2003. – Ч.2. – С.123-24.

Олена Огнева,

Олексій Златогорський (Луцьк)

Маргіналії, Біблія, Волинський краєзнавчий музей, Острозький єзуїтський колегіум, Новоградський єзуїтський колегіум, Луцький єзуїтський колегіум, Білостоцький монастир, Крем'янецький ліцей, Київська духовна семінарія, Товариство ім.князів Острозьких, Мусаель Фостель, Іоанн Готовчик, Григорій Кониський, Антоні Мошинський, Дмитро Бантиш-Каменський, калмики

Маргіналії біблійних видань XVI-XIX ст.

Дане дослідження є продовженням попередніх, присвячених біблійним виданням XVI-XIX ст. з Державного архіву Волинської області, фондів Волинського краєзнавчого музею, Острозького музею книги, Рівненського краєзнавчого музею, що експонувалися на виставці “Біблія у світовій книжковій спадщині” у Луцьку протягом травня-вересня 2001 року[1].

Поглиблений інтерес дослідників книги завжди викликають покрайні записи (маргіналії) на листах, обкладинці, безпосередньо в тексті над рядками, що містять цінний джерелознавчий матеріал, введення якого у науковий обіг сприяє більш детальнішому вивченню регіональної історії та культури, мовних особливостей та економіки.

Згідно останніх методичних розробок покрайні записи поділяють на власницькі (провенієнції); дарчі; вкладні, якими обґрунтовувалося право власності на книгу; історичні, які є результатом індивідуального сприйняття подій та фактів (вони розповідають про політичні події, військові дії, дають оцінку історичним діячам, а також висвітлюють факти особистого життя тощо). Окрему групу маргіналій, найбільш поширену, складають приписи, які пов'язані з матеріалами книги[2].

Якщо взяти до уваги власницькі записи, то на виставці були представлені біблійні видання з бібліотек Острозької (XVII ст.), Новоградської (XVII ст.), Луцької (XVIII ст.) єзуїтських колегій, Білостоцького монастиря (XVII ст.), Крем'янецького ліцею (XIX ст.), Київської духовної семінарії (XIX ст.), Товариства ім.князів Острозьких (кінець XIX – початок XX ст.), Мусаеля Фостеля (XVII ст.), Іоанна Готовчика (XVII ст.), відомих культурних діячів – Григорія Кониського, Антоні Мошинського, історика Дмитра Бантиш-Каменського, який очолював також Російське Біблійне товариство.

Вкладні записи містять інформацію як про особу дарувальника книги, так і отримувача. На виставці було представлено два Євангелія в срібному окладі з вкладними записами:

1) Почаїв, 1780 рік, латинкою і українською мовою від 25.07.1786 р.: “Разом з обкладинкою Кондрат Якимчук з дружиною Устинією і дочкою за 84 злотих до церкви Купинської за здоров'я і за відпущення гріхів своїх”;

2) Москва, початок XIX ст., запис російською мовою від 12.08.1816 р.: “Сіє Євангеліє совсемъ настоящимъ окладомъ принесенное поветового города Ровна в соборную, Воскресенія Христова церковь полковникомъ Александромъ Макаровымъ, женою ево Катериною Ивановою, Швенцеровыми в день бракосочетанія родной дочери Евы с подполковникомъ Александромъ Детериксомъ. О здоров'яи всехъ, благополучіи и долгоденствій с темъ чтобы оноє Євангеліє существовало в поимянованной церкви навечноє времена. Сіє подписал их родственник Надворный советникъ Гаврила Сергеевъ Пятницкий тысяча восемь сот шестнатцатаго года августа дванадцатого дня”; і запис тією ж мовою : “Въ даръ Св.Михайловской церкви с.Срибно отъ Ровенского Собора. 1918 года мая 17/29 дня”.

Обидві книги зберігаються у фондах Рівненського краєзнавчого музею. Їх маргіналії знайомлять з цінами на книгу у відповідний час, звичаями, історією певних церков. Привертає увагу запис, в якому згадується підполковник Александр Детерикс, швидше всього чех за походженням.

Нажаль, на виставці не були представлені видання з історичними записами. Проте, такі відомі. Наприклад, у “Тріоді цвітній”, виданій у Львові 1688 р. із села Штунь Любомльського району (нині зберігається у Любомльському краєзнавчому музеї). Запис засвідчує перебування військ Мазепи, Карла XII на Волині, містить оцінку військових та політичних подій пересічним очевидцем. Його розглянуто нами в окремій публікації[3].

Цікаві історичні записи містяться у київському Апостолі 1722 р. з м.Дубна на Рівненщині (приватна збірка), які знайомлять з подіями Семилітньої війни:

1) “Roku 1758 Miesiaca Junia Dnia 29... Przechodzylo woysko Rosyskie przez Polszcze na prusaka do Saksonij na oblezenic dwanasce tysiency duncuw y kalmukuw. A nadnimi byl komendar Daniel Ochrymowicz Jeneral”;

2) “Roku 1759 Miesiace Awgusta Dnia y Przechodzylo Woysko Rosyskie przez Wlodawe na prusaka o sym tysiency... a osim tysiency kozakow Czernihowskych nizymyskych y baturynskych nadnimy byli komenda pulkownik Dymider Andrejowicz ys Kiowa drugi byl osawula ys Szernihowa Aleksandr Ywanowicz”.

Запис засвідчує, що Польща, хоч і дотримувалася нейтралітету у цій війні, але дозволяла військам Росії проходити своєю територією. Ми дізнаємося також, що серед цих військ були і українські козацькі полки (чернігівський, ніжинський, батуринський), і донські козаки, і калмики.

Такий лише побіжний огляд маргінальних записів засвідчує їх цінність для історичних досліджень, необхідність каталогізації збережених стародруків, навіть у приватних збірках, введення таких важливих їх складових у науковий обіг.

[1] Огнева О., Златогорський О. Біблія в ілюстраціях // Пам’ятки сакрального мистецтва Волині. Матеріали VIII міжнародної наукової конференції. м.Луцьк, 13-14 грудня 2001 року.- Луцьк, 2001.- С.163-166; Огнева О., Златогорський О. Середньовічні протестантські видання на Волині // Історія релігій в Україні. Праці XII-ї міжнародної наукової конференції (Львів, 20-24 травня 2002 року).- Львів, 2002.- Книга I.- С.295-299.; Огнева О., Златогорський О. З історії друкованої Біблії в Україні другої половини XVIII ст. // Сакральне мистецтво Волині. Матеріали IX міжнародної наукової конференції. м.Луцьк, 31 жовтня-1 листопада 2002 року.- Луцьк, 2002.- С.117-118.

[2] Дмитрієнко М., Войцехівська І. Маргіналістика – спеціальна дисципліна історичного циклу // Історія українського середньовіччя. Козацька доба. Збірник наукових праць. (На пошану історика лауреата Державної премії ім.Т.Шевченка Олени Михайлівни Апанович).- К., 1995.- Ч.1.- С.144-145; Коваль-Гнатів Д.Ю. Маргіналії та провенієнції збірки інкунабул Львівської наукової бібліотеки ім.В.Стефаника НАН України // Записки Львівської наукової бібліотеки ім.В.Стефаника НАН України.- Львів, 1994.- Випуск 4.- С.54-64.

[3] Огнева О., Златогорський О. Іван Мазепа в традиції українських стародруків // Данило Братковський – поет і громадянин. Матеріали науково-краєзнавчої конференції,

приуроченої 300-й річниці страти Данила Братковського. м.Луцьк, 22-23 листопада 2002 року.- Луцьк, 2002.- С.59-63.